

Vloga tolmača za slovenski znakovni jezik v procesu visokošolskega izobraževanja gluhih

Vlasta Vrtačič in Mojca Komel

Povzetek

Tolmačenje slovenskega znakovnega jezika na področju visokošolskega izobraževanja gluhih zahteva posebna znanja in veščine. Za razumevanje problematike je potrebno razumeti gluhoto in način komunikacije gluhih. Sprejetje Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika je odprlo pot novemu poklicu – tolmaču/tolmačici slovenskega znakovnega jezika. V empiričnem delu so na podlagi kvalitativne študije, raziskane težave tolmačev pri tolmačenju v visokošolskem okolju, vzroki za le-te ter dejavniki, ki vplivajo na kvaliteto tolmačevega dela, kot tudi strategije in alternativne rešitve, ki se pojavljajo kot odgovori na aktualno problematiko. Rezultati raziskav so primerljivi s tujimi izsledki. Za kvalitetno opravljanje svojega dela, naj bi imel tolmač visokošolsko izobrazbo, se posluževal različnih oblik tolmačenja, se prilagajal potrebam gluhih študentov in se predpripravil na predavanja. Tolmač ne more v celoti nadomestiti neposrednega stika med profesorjem in študentom, zato se pojavlja potreba po dodatnih rešitvah, kot so zapisnikarstvo in tutorstvo. Izsledki študije so nakazali specifične težave,

s katerimi se srečujejo tolmači in gluhi študentje v Sloveniji. Te so pomanjkanje kretenj za strokovne izraze, potreba po permanentnem izobraževanju tolmačev in neuresničevanje Zakona o uporabi slovenskega znakovnega jezika s strani univerz.

Ključne besede: znakovni jezik, tolmač znakovnega jezika, tolmačenje znakovnega jezika na fakultetah, visokošolsko izobraževanje gluhih

Abstract

Interpreting Slovenian sign language in higher education of the deaf requires special knowledge and skills. To understand the issue, it is necessary to understand deafness and ways of communication of the deaf. The adoption of the Law on the Use of Slovenian Sign Language has opened the way for a new profession – interpreter for Slovenian sign language. The empirical part of the article deals with the difficulties that interpreters face while working in higher education, the reasons for this and the factors that affect the quality of interpreters' work, as well as strategies and alternative solutions that emerge as response to this issue. The research results are comparable with foreign findings. The interpreter, in order to be able to perform their work well, should have completed higher education, be skilled in various types of interpreting, adjust to the needs of deaf students and prepare for the lectures in advance. The interpreter cannot fully replace direct contact between

professors and students, so there is a need for additional solutions, such as minute-keeping and tutoring. The results of the study have indicated specific problems faced by interpreters and deaf students in Slovenia, namely lack of gestures for terms, the need for permanent education of interpreters and failure of putting into action the Law on the Use of Slovenian Sign Language by universities.

Keywords: sign language, sign language interpreter, interpreting sign language at universities, higher education of the deaf.

Uvod

V članku poskušamo odgovoriti na vprašanja katere kvalitete mora imeti dober tolmač, kako je njihovo izobraževanje urejeno v Sloveniji ter s kakšnimi težavami se srečujejo tolmači in gluhi študentje na področju visokošolskega vprašanja. Natančna raziskovalna vprašanja so zastavljena na začetku empiričnega dela, torej po predstavitvi teoretičnih predpostavk ter odgovorjena v razpravi. V delu analiziramo vso zelo omejeno literaturo, ki je do sedaj na voljo glede te tematike ter izvedemo lastno raziskavo, ki prinaša nove ugotovitve s tega področja.

V teoretičnem delu predstavljamo širše ozadje teme članka, ki je sicer vloga tolmača za slovenski znakovni jezik v procesu visokošolskega

izobraževanja gluhih, ker menimo, da je poznavanje gluhotе in vseh problemov, ki iz nje izvirajo, pri nas na splošno še premalo poznano. V teoretskem delu tako najprej predstavimo gluhotо, posebnosti komunikacije gluhih ter znakovni jezik (v nadaljevanju ZJ) kot najrazvitejšo oblikо komunikacije gluhih.

V drugem delu se posvetimo samemu tolmačenju ZJ. Spregovorimo о zgodovini tolmačenja na Slovenskem in predstavimo Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik (v nadaljevanju ZZTSZJ)-organizacijo, ki pri nas skrbi za izobraževanje, certificiranje tolmačev ter druge naloge. Predstavim tudi širši pravni okvir delovanja tolmačev, ki se je vzpostavil s sprejetjem Zakona о uporabi slovenskega znakovnega jezika (v nadaljevanju ZUSZJ), etične norme njihovega poklica ter njihovo izobraževanje tako v tujini kot tudi pri nas.

Predstavimo tuji študiji, ki raziskujeta specifičnost dela tolmača ZJ v visokošolskem okolju in problematiko razumevanja gluhih v procesu visokošolskega izobraževanja. Prva študija izpostavi predvsem problem izbire načina tolmačenja, saj se na fakultetah uporabljata dobesedno tolmačenje in tolmačenje prilagojeno ZJ s parafraziranjem. Tematizira tudi tolmačevo povezovalno vlogo v konkretnem okolju predavalnice kot tudi v širšem smislu, saj naj bi bil povezovalec dveh jezikov in dveh kultur, večinske kulture slišočih in kulture gluhih. Druga študija obravnava vzroke za slabše razumevanje gluhih študentov v primerjavi s slišočimi vrstniki.

V empiričnem delu kot metodo raziskovanja izberemo kvalitativno analizo, saj je število gluhih študentov v Sloveniji še vedno zelo majhno. Ker je to specifična populacija, s katero najlažje navežeš stik preko individualnega pristopa, analizo izvedemo s polstrukturiranimi odprtimi intervjuji. Vlogo tolmača za SZJ na področju visokošolskega izobraževanja gluhih želimo raziskati z različnih zornih kotov, zato za intervjuvance izberemo dva gluha študenta, dve tolmačici in direktorico ZZTSZJ. Skozi intervjuje želimo izvedeti, ali so tolmači pri nas dovolj usposobljeni za tolmačenje na tem področju, s kakšnimi dodatnimi težavami se srečujejo, kako jih premagujejo, kako gluhi študentje vidijo in ocenjujejo njihovo delo ter prednosti in pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri uresničevanju ZUSZJ.

V razpravi primerjamo izsledke raziskave s tujima študijama, da bi ugotovili, kakšno je stanje pri nas glede na razvoj stroke tolmačenja v tujini, in poskušamo nakazati možnosti nadaljnjega razvoja.

Teoretični del

Gluhota

Gluhote ni mogoče opisati z eno samo definicijo, saj so že vzroki zanjo različni. Nastane lahko že v zgodnji nosečnosti ali se deduje, lahko je

posledica nesreče, poškodbe, bolezni. Po eni izmed definicij, je gluhota opredeljena kot nezmožnost slišati in razumeti govor s slušnim organom. Nekateri gluhe osebe lahko slišijo govor iz okolja, vendar ga ne razločijo in ne razumejo, kar ni dovolj za komunikacijo (Redžepovič, 1995).

Pomemben dejavnik pri definiciji gluhoti je tudi starost, pri kateri je nastopila gluhoti. Za razvoj govora je potreben dober sluh, zato so posledice gluhoti veliko večje, če je nekdo gluh od rojstva ali pa oglušil, ko ima že razvit govor (Redžepovič, 1995). Glede na starost ob izgubi sluha razlikujemo prelingvalno gluhe in postlingvalno gluhe.

Prelingvalno gluhe osebe so gluhe že od rojstva, ali so oglušele do tretjega leta starosti. Če niso bile že dovolj zgodaj deležne surdološke rehabilitacije, kjer bi se naučile izgovarjanja glasov in besed, ostanejo skoraj neme, zato jih nekateri še vedno imenujejo »gluhoneme«, kar je sicer zastarel izraz. Za sporazumevanje z drugimi uporabljajo predvsem znakovni jezik, gib, mimiko in pantomimo (Redžepovič, 1995 in ZDGNS).

Postlingvalno gluhe osebe se bistveno razlikujejo od prelingvalno gluhih oseb, saj so oglušele kasneje v življenju in so pred tem že spontano, s poslušanjem osvojile glasovnojezikovno sporazumevanje, vendar je za njih poleg glasovnojezikovnega sporočanja še vedno odločilen vizualni segment. Ob jasnem sogovornikovem govoru z odpiranjem ust lahko odčitavajo 70 % njegovega sporočila, sicer pa bistveno manj (Redžepovič, 1995 in ZDGNS).

Vpliv gluhotе na emocionalno-socialni razvoj in na razvoj kognitivnih sposobnosti

Da bi se mlad človek lahko normalno razvijal na čustvenem in socialnem področju, da bi pridobil potrebno izobrazbo, potrebuje normalen sluh, saj mu le ta omogoča, da usvoji jezik, s tem da posluša glasove iz okolja, jih posnema, jih na novo sestavlja in ustvarja (Košir, 1999).

V obdobju od rojstva do šestega leta starosti se otroci zlahka naučijo jezika. V tretjem in četrtem mesecu začne blebetati, poslušati svoj lastni glas in ga posnemati. V začetku je njegov govor sestavljen samo iz samostalnikov, ki pa jim kmalu doda še pomožne besede in zatem še stavke. Ko začne duševno zdrav otrok z normalno razvitim sluhom hoditi v šolo, je njegov besedni zaklad sicer še neurejen, vendar že precej razvit. Tudi pri gluhem otroku se pojavi faza blebetanja, vendar ta ne pritegne njegove pozornosti, ker ne vzbudi njegovega slušnega centra in se zaradi tega tudi ne posnema. Ker ne sliši zvokov, odpade cela vrsta impulzov in signalov iz okolja, ki bi sicer spodbujali njegov razvoj (Hribar 1973, str. 74). Izguba sluha vpliva na razvoj jezika in govora. Gluhi otrok se začne izražati z gibi, mimiko in pantomimo. Če je izpostavljen strukturiranemu znakovnemu jeziku, se bo začel izražati v nebesednem jezikovnem sistemu in postal bo uporabnik ZJ (Košir, 1999). Po mnenju nekaterih strokovnjakov bi se moral otrok naučiti ZJ čim bolj zgodaj, ko se še razvijajo njegovi potenciali. Tako bi lažje dohajal svoje slišče

vrstnike na jezikovnem in spoznavnem področju pa tudi na socialnem in čustvenem. Na pomembnost zgodnjega usvajanja jezika kažejo tudi študije jezikovnih sposobnosti, ki so jih naredili v ZDA, iz katerih je razvidno, da so gluhi otroci, ki se zgodaj v otroštvu naučijo ZJ, uspešnejši pri ogledovanju (branju z ust) in bistveno boljši pri uporabi govornega jezika kot gluhi otroci, ki se niso naučili ZJ (Kuhar, 1993). Slabši razvoj govora je vzrok, da gluhi ne razumejo dovolj zakonitosti sveta okoli sebe, težje prihajajo do informacij, njihovi socialni stiki so omejeni in možnost za razvoj različnih psihičnih težav je večja.

Intelektualni potenciali gluhih oseb so primerljivi s slišječimi, vendar so njihovi učni in šolski dosežki bistveno slabši in gluhi so na splošno bistveno manj izobraženi kot slišječji ljudje. Velike razlike je opaziti že pri samem branju in pisanju, saj nerazvit govor (posebej pri prelingvalno gluhih osebah) vpliva na slabše razumevanje napisanega in samo pisanje (Košir, 1999). Pridobivanje akademskega znanja je odvisno od znanja verbalnega jezika, ta je tudi predpogoj za znanje pisnega jezika. Za gluhe posameznike, ki verbalnega govora nimajo razvitega, je način pridobivanja znanja večine neprimeren, saj ne morejo poslušati predavanj, si delati zapiskov in posledično pomanjkljivo razumejo literaturo. Informacije gredo mimo njih ali pa jih dobijo z zamudo, nova strokovna znanja so jim težje dostopna, samozaupanje in iz njega izhajajoča samoiniciativnost je nižja. Vse to prispeva k njihovi slabši izobrazbi (Košir, 1999; Jakopič in Redžepovič, 2006).

Znakovni jezik

SZJ je kompleksen in živ jezik z visoko razvitim manualno-vizualnim načinom izražanja in pripada velikemu številu znakovnih jezikov, ki so razširjeni med skupnostmi gluhih po svetu. Sestavljen je iz znakov – kretenj, ki izražajo pojme z različnimi položaji, gibi rok in telesa, z obrazno mimiko in prstno abecedo. Pri ZJ sicer velja pravilo, da kretnja predstavlja besedo, vendar pa SZJ nikakor nima enakih pravil, kot jih ima slovenski govorni jezik, pač pa ima lastno slovnico in lastna pravila. SZJ ni enak drugim ZJ po svetu. Vsaka država ima svoj ZJ, razlike se vidijo že znotraj iste države, npr. med starejšimi in mlajšimi gluhih (Bauman in drugi, 2009).

Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik (ZZTSZJ)

ZZTSZJ je organiziran kot nevladna neprofitna organizacija, ki v imenu države izvaja javna pooblastila, kamor sodijo vodenje liste tolmačev SZJ, predlog tarife za plačilo tolmačev, zadovoljevanje potreb po tolmačih na ozemlju RS, vodenje evidence opravljenih storitev tolmačenja in sodelovanje v Svetu za SZJ, ki ga je ustanovila Vlada RS za strokovno pomoč pri sprejemanju in pripravi predpisov (O ZZTSZJ).

Poleg tega vodi naloge po zakonu, kot so sodelovanje v strokovnih komisijah pri odločanju o pravici gluhih do tolmača, koordiniranje dela tolmačev, skrb za razvoj SZJ ter opravljanje strokovnih, administrativnih, tehničnih in drugih del za Svet za SZJ. Naloga ZZTSZJ je tudi skrb za razvoj storitev tolmačenja: organiziranje in izvajanje tečajev za SZJ, priprava in izvedba programa usposabljanja za pridobitev poklicne kvalifikacije tolmač/tolmačica SZJ, vodenje postopka certificiranja ter skrb za permanentno izobraževanje tolmačev. ZZTSZJ sprejema pravilnik o disciplinski odgovornosti tolmačev in rešuje ugovore zoper kakovost storitve tolmačenja (O ZZTSZJ).

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ)

Pomemben mejnik pri uresničevanju pravice gluhih do tolmača je bilo sprejetje ZUSZJ, ki predpisuje način uveljavljanja pravice do tolmača, določa pogoje za tolmače ter predvideva pritožbene postopke v primeru nezadovoljstva gluhe osebe s kvaliteto tolmačenja (Bauman in drugi, 2009).

ZUSZJ določa, da ima gluha oseba pravico uporabljati SZJ v postopkih pred državnimi organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil, oziroma izvajalci javnih služb. Le-ti so dolžni zagotoviti gluhi osebi pravico do tolmača v vseh primerih, ko običajno sporazumevanje gluhi osebi ne omogoča enakopravnega sodelovanja v postopkih. V 12.

členu tega zakona je določeno, da morajo državni organi, organi lokalne samouprave, izvajalci javnih pooblastil in izvajalci javnih služb plačati stroške tolmača za SZJ. Te predvidijo v letnih finančnih načrtih (ZUSZJ, Ur. l. RS, št. 96/2002).

Gluhe osebe imajo pravico do uporabe SZJ tudi v drugih življenjskih situacijah, kjer jih gluhoti ovira pri zadovoljevanju njihovih potreb. To pravico lahko uveljavljajo po lastni presoji v obsegu 30 ur letno, v primeru, da imajo status dijaka ali študenta pa se zaradi dodatnih potreb ta fond zviša na 100 ur letno. Delo tolmača plačajo z vavčerji, plačilo stroškov tolmača krije ministrstvo, pristojno za invalidsko varstvo (13. člen ZUSZJ, Ur. l. RS, št. 96/2002).

Med javne službe spadajo tudi univerze, vendar le-te do sedaj niso bile pripravljene plačevati stroškov tolmačenja, saj oporekajo takšni interpretaciji zakona in interpretirajo predavanja kot življenjsko situacijo, ki si jo študent sam izbere. V praksi morajo zato študentje plačevati stroške tolmačenja na predavanjih z vavčerji, ki jim pokrijejo samo tretjino vseh predavanj, s tem da se morajo odreči vsem svojim ostalim potrebam, ki jih imajo izven predavalnice. Takšnemu načinu razumevanja in izvajanja zakona oporekata tako ZZTSZJ kot tudi pripravljavec zakona MDDSZ, vendar ostaja ta problem zaradi pomanjkanja političnega konsenza še vedno nerešen (Bauman, 2010).

Tolmač znakovnega jezika

Tolmač je ključnega pomena za gluho osebo, saj brez njega komunikacija s sliščo osebo ne more potekati. Po ZUSZJ je tolmač tisti, ki tolmači slovenski govorni jezik v ZJ in obratno (ZUSZJ, Ur. l. RS, št. 96/2002).

Terminološka opredelitev

Termin tolmač ZJ se uporablja v Sloveniji, drugod po svetu sta v rabi tako izraz prevajalec kot tolmač (Pribanić, 2009). Razlika med obema terminoma izhaja iz posebnosti ZJ. Kot smo že omenili, je SZJ prvi in naravni jezik gluhih in je drugačen od slovenščine. Slovenski jezik je za gluhe osebe tuj jezik, ker temelji na glasovnem govoru, za katerega je potreben sluh, medtem ko je pri gluhih najpomembnejši vidni način izražanja (Bauman in drugi, 2009). Zato še vedno obstaja veliko gluhih, ki jim razumevanje slovenščine povzroča težave. Da bi gluha oseba dobila popolno in jasno informacijo, tolmač dodatno pojasnjuje vsebino povedanega in jo prilagaja razumevanju gluhega. V nasprotju s tem prevajalec samo prevaja brez dodatnega pojasnjevanja in prilagajanja prevoda gluhim osebam. Gluhi, ki so uporabniki ZJ za razumevanje povedanega potrebujejo tolmača za dodatno razlago. V situacijah kot so konference in predavanja na univerzi, pri katerih je vsebina gluhim

poznana bolj kot samim tolmačem, je primernejši simultani prevod, ki sledi slovnični strukturi govornega jezika (Pribanič, 2009).

V nadaljevanju uporabljamo izraz tolmač SZJ, tako kot je to določeno z ZUSZJ, s tem da ta termin pokriva oba načina prevajanja. Tolmač mora biti prilagodljiv potrebam osebe, ki ji tolmači ter ji zagotoviti vse želene oblike komunikacije, zato se od njega pričakuje, da je usposobljen za oba načina komuniciranja (Pribanič, 2009).

Sposobnosti, ki jih mora imeti tolmač znakovnega jezika

Proces tolmačenja ni enostaven, saj vključuje vrsto kognitivnih procesov, psiho-socialnih veščin, tehničnih spretnosti in etičnih načel (Pribanič, 2009).

Za tolmače ZJ je pomembno, da imajo dober sluh. Tolmačenje predavanj, raznih diskusij, sestankov itd. zahteva odličen sluh, saj mnogi govorniki nimajo jasne izgovorjave ali govorijo tiho, kar je pri samem tolmačenju lahko zelo moteče. Če takega govornika tolmači tolmač, ki slabo sliši, je njegovo tolmačenje nepopolno, nepovezano in netočno, izgublja se rdeča nit povedanega, kar je obremenjujoče tako za gluhega kot za tolmača. Tolmača mora imeti tudi dobro razvit vizualni in slušni spomin. Vizualni spomin omogoča hiter uvid v značilnosti kretenj, dober slušni spomin pa je potreben, da si zapomni povedane stavke, ki so lahko

tudi kompleksnejši, kot tudi različne intonacije, ki določajo pomen povedanega. Tolmač poleg kretenj gestikulira z usti in mimiko obraza. Pri tem mora biti njegov gestikulacijsko-mimični govor jasen in točen, tako da se ga lahko razume tudi z večje razdalje. Sposoben mora biti hitrega izražanja raznih duševnih stanj, ki jih pokaže z mimiko obraza. Ker so za delo tolmača zelo pomembne roke, morajo biti njegove roke brez okvar, z gibkimi prsti na obeh rokah. Poleg gestikulacije in mimike uporablja tudi prstno abecedo, ki je lahko enoročna ali dvoročna. Uporablja jo za besede, za katere ne pozna kretenj, ali pa za tiste besede, za katere kretnje ne obstajajo (Centar za rehabilitacijo gluhih, 1969).

Eden izmed pogojev za uspešno delo tolmača je tudi njegova splošna izobrazba, ki mu pomaga, da različne vsebine, s katerimi se srečuje pri svojem delu, lažje in boljše tolmači. Poleg tega se mora pred zahtevnejšim tolmačenjem (npr. pred predavanjem na univerzi) seznaniti z vsebino, ki jo bo tolmačil (Centar za rehabilitacijo gluhih, 1969).

Tolmač mora dobro poznati oba jezika, tako znakovnega kot tudi govornega, se stalno izpopolnjevati in nadgrajevati že osvojeno znanje, bogatiti splošno izobrazbo in spoznavati kulturo gluhih. Pomembno je tudi, da stalno preverja kvaliteto svojega dela ter skrbi za lastno psihično in fizično zdravje (Terezay,2009).

Po ZUSZJ (Ur. List RS, št. 96/2002) »je tolmač za ZJ polnoletna oseba, ki ji je bil izdan certifikat v skladu s predpisi nacionalne poklicne kvalifikacije,

in je vpisana v *Register tolmačev za slovenski znakovni jezik*. Tolmači so dolžni pri svojem delu spoštovati *Kodeks poklicne etike za tolmače*.«

Kodeks poklicne etike za tolmače SZJ

Gluhe in težje naglušne osebe so s svojim načinom komuniciranja, stališči, vrednotami in izkušnjami pripadniki kulturne manjšine, primerljivi z drugimi manjšinami (Bauman in drugi, 2009). Zaradi svoje komunikacijske ovire so v podrejenem položaju, saj predstavlja sposobnost komunikacije v jeziku večine moč za tistega, ki to sposobnost ima. Gluhi lahko vzpostavijo komunikacijo s slišnim svetom s pomočjo tolmača, ki je pripadnik dominantne skupine. Prav zaradi komunikacijske prednosti, ki jo tolmač ima, lahko prihaja do zlorabe moči. Zato je zelo pomembno, da so tolmači ZJ zavezani kodeksu poklicne etike (Terezay, 2009).

Kodeks poklicne etike vsebuje norme integritete, zaupnosti in profesionalnosti, po katerih se morajo ravnati tolmači SZJ. Tolmače, ki kršijo določila kodeksa, obravnava Častno razsodišče pri Združenju tolmačev in glede na vrsto in intenzivnost kršitve izreka ustrezne ukrepe (15. člen Kodeksa poklicne etike za tolmače SZJ).

Kandidat za tolmača SZJ svoje znanje dokaže z uspešno opravljenim izpitom pred Državno izpitno komisijo, kar pa ne pomeni, da je

usposobljen za tolmačenje vseh vsebin, ki se mu ponudijo na njegovi karierni poti. Zato mora biti dovolj samokritičen, da sam oceni, ali bo sposoben v konkretni zadevi uspešno opraviti svoje delo, ali predlaga, da se angažira drugega tolmača. Če to ni možno, opravi svoje delo po svojih najboljših zmožnostih in vesti. Za njegovo uspešno delo je pomembno, da že pred začetkom tolmačenja zbere čim več informacij o vsebini, ki jo bo tolmačil, ter se z gluho osebo dogovori, kateri način komunikacije ji najbolj odgovarja (jezik gluhih, simultana komunikacija, prstna abeceda, pisanje, risanje, parafraziranje) (Terezay, 2009 in Kodeks poklicne etike za tolmače).

Tolmač posega pri svojem delu na zelo intimna področja življenja gluhe osebe, sliši stvari, ki jih gluha oseba ne bi delila z nikomer, če bi slišala. Zato je zavezan k molčečnosti; informacije, še posebej tiste, ki se nanašajo na osebno sfero gluhega, ne smejo biti predmet debate med kolegi – tolmači, drugimi uporabniki ali prijatelji (Terezay, 2009 in Kodeks poklicne etike za tolmače). Da lahko gluha oseba enakopravno sodeluje v izmenjavi informacij, mora tolmač zagotoviti, da je vsem udeležencem jasno, kaj je bilo povedano. Pri svojem delu mora biti profesionalen in nepristranski in znati postavljati mejo med morebitnim prijateljstvom med njim in gluho osebo in profesionalnostjo. V kolikor to ni mogoče, ne sprejme tolmačenja (Pribanić, 2009 in Kodeks poklicne etike za tolmače).

Tolmačeva dolžnost je, da z vedenjem in profesionalnostjo skrbi za svoj ugled, ugled Združenja tolmačev ter da ima spoštljiv odnos do ZJ. Pri svojem delu mora biti profesionalen ter urejen – priporočajo se

nevpadljiva temna enobarvna oblačila, ki ne smejo odvrnati pozornosti od njegovih rok in gibov (Centar za rehabilitacijo gluhih, 1969 in Kodeks poklicne etike za tolmače).

Kodeksi poklicne etike se razlikuje od države do države in odražajo značilnosti različnih družb in njihovih kultur. Vendar se večina etičnih kodeksov drži temeljnih načel, ki vključujejo obveznosti in smernice za ta poklic in definirajo pogoje v odnosu tolmača do gluhega in do njegovega dela. Skupno vsem kodeksom je, da naj bi bil tolmač vreden zaupanja in čustveno zrel (Terezay, 2009 in Kodeks poklicne etike za tolmače).

Izobraževanje tolmačev

Poleg etičnih načel, ki so temelj tolmačevega dela, je nujno potrebna tudi primerna strokovna usposobljenost. Poklic tolmač ZJ je relativno mlada stroka. Do nedavnega so tako pri nas kot v svetu gluhih tolmačile osebe, ki so jim bile blizu. Največkrat so bili to otroci gluhih staršev, imenovani tudi CODA (Children of Deaf Adults), katerih materni jezik je bil ZJ. Od šestdesetih let naprej so se najprej v ZDA, kasneje pa tudi drugod po zahodnih državah standardi znanja tolmačenja zviševali. Začelo se je sistematsko izobraževanje tolmačev ZJ (Pribanić, 2009).

Zgledi izobraževanja tolmačev po svetu

Prvo formalno izobraževanje tolmačev ZJ se je začelo leta 1964 v Združenih državah Amerike z ustanovitvijo Registra tolmačev znakovnega jezika za gluhe (Registry of Interpreters for the Deaf - RID) pri Ball State University v Indiani. Ta organizacija ima tudi danes ključno vlogo pri vzpostavljanju nacionalnih standardov strokovnih znanj in spretnosti, saj usposablja prevajalce in tolmače ZJ in jih certificira (Pribanić, 2009).

Register tolmačev za gluhe (RID) zvišuje izobrazbene pogoje za pridobitev diplome, saj se od leta 2012 zahteva univerzitetna izobrazba. Že diplomirani tolmači z nižjo izobrazbeno stopnjo morajo do leta 2016 pridobiti univerzitetno izobrazbo. V organizaciji RID zahtevajo od diplomiranih tolmačev permanentno izobraževanje. Vsak diplomirani tolmač mora v ciklu 4 let obvezno nameniti 80 ur izobraževanju, če želi obdržati diplomu. Svoje znanje izpopolnjuje in nadgrajuje na teoretičnem in praktičnem področju. Vsa izobraževanja, ki se jih udeležujejo diplomirani tolmači, se dokumentirajo in so jim na voljo kot reference na karierni poti. S permanentnim izobraževanjem tolmači zbirajo kreditne točke, ki si jih lahko pridobivajo na različne načine: z udeležbo na izobraževanjih, ki jih organizira RID, z udeležbo na predavanjih na fakultetah s področja splošnih lingvističnih in kulturnih študij ali teoretičnih in praktičnih študij iz ZJ, z izbiro specializiranih študij, ki vključujejo tolmačenje v različnih situacijah, z udeležbo na

predavanjih iz drugih splošnih znanosti. Tolmači imajo tudi možnost, da v dogovoru z RID-om sami organizirajo izobraževanje, pišejo članke, opravijo raziskave (The integrity of RID Certification requires a commitment to life-long learning).

Pridobitev poklica tolmača je možna tudi v nekaterih evropskih državah, med katerimi sta tudi Velika Britanija in Slovenija. V Veliki Britaniji poteka usposabljanje za pridobitev poklica tolmač/tolmačica ZJ na podiplomski ravni in traja različno dolgo, od dveh do treh let. Posebnost njihovega programa je ta, da študentje v času svojega izobraževanja opravljajo prakso v organizacijah, ki delajo na področju gluhotе, ali si izberejo študij v tujini pri partnerskih univerzah. Četrto leto imajo študentje možnost, da sodelujejo s profesionalnimi tolmači. Po štirih letih izobraževanja in usposabljanja diplomirajo iz britanskega ZJ in se vpišejo v register tolmačev (British Sign Language Interpreting; Translating and Applied Language Studies).

V Veliki Britaniji preverja znanje in vodi register tolmačev za ZJ (The National Registers of Communication Professionals working with Deaf and Deafblind People, v nadaljevanju NRCPD).

Če želijo tolmači obdržati svoj profesionalni naslov, morajo vsako leto določiti svoje profesionalne razvojne cilje, jih uresničevati in preko računalniškega sistema dokazovati organizaciji NRCPD. Na podlagi teh dokazil organizacija vodi in svetuje svojim članom smernice razvoja (Revalidation).

Izobraževanje tolmačev v Sloveniji

Leta 2002 prizna ZUSZJ hkrati s pravico gluhih do tolmača uradno ta poklic. Pred tem je usposabljanje in preverjanje njihovega znanja potekalo na interni ravni v okviru aktivnosti ZDGNS. Tedanje aktivnosti tolmačev so se odvijale na društveni, civilno-družbeni ravni, vendar pa storitev ni bila enako dostopna vsem gluhim v državi. Na pobudo Združenja tolmačev so poklic tolmača uvrstili v sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij (Holec 2009 in Poklicna kvalifikacija tolmač).

ZZTSZJ izvaja postopek certificiranja po merilih, ki so določeni s *Katalogom standardov strokovnih znanj in spretnosti*, kot je z *Zakonom o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah* urejeno za vse poklicne kvalifikacije (Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah, Ur. l. RS, št. 1/07, uradno prečiščeno besedilo in 85/0).

Poleg certificiranja kandidatov za tolmače vodi ZZTSZJ tudi program usposabljanja. Do leta 2013 je ta program trajal eno šolsko leto, oz. devet mesecev, v šolskem letu 2013/14 pa se je podaljšal na dve leti. S tem se je Slovenija približala programu usposabljanja v Veliki Britaniji in ZDA s to razliko, da tam od kandidatov za tolmače zahtevajo kot pogoj zaključeno univerzitetno izobrazbo, medtem ko je v Sloveniji še vedno dovolj srednješolska izobrazba. Slovenski standardi za pristop k certificiranju so primerljivi s tistimi v tujini. S pogovorom ugotavljajo socialne in psiho-fizične lastnosti, kot so »strpnost, nepristranskost,

veselje do dela z ljudmi, empatija, spoštovanje človekovega dostojanstva, sprejemanje različnosti, čustvena in osebna stabilnost, sposobnost razmejevanja med osebnimi in delovnimi problemi.« Potrebno je tudi zdravniško potrdilo o ustreznem zdravstvenem stanju (Program usposabljanja za pridobitev poklica tolmač/tolmačica SZJ).

Usposabljanje kandidati zaključijo z izpitom pri Državni izpitni komisiji in si tako pridobijo poklic tolmač/tolmačica SZJ (Program usposabljanja za pridobitev poklica tolmač/tolmačica SZJ).

V Sloveniji je trenutno registriranih 47 tolmačev SZJ (Interni viri ZZTSZJ, 2015).

Vloga tolmača v procesu visokošolskega izobraževanja gluhih

S sprejetjem ZUSZJ in z njim pravice do tolmača, se je povečalo tudi število gluhih študentov, saj imajo sedaj več možnosti, da uspešno zaključijo študij. V tujini se je proces vključevanja gluhih v visokošolski študij začel že desetletja prej. Medtem ko so v 50-ih in 60-ih letih le redki gluhi posamezniki študirali izven izobraževalnih ustanov za gluhe, je bilo v študijskem letu 1999/2000 v ZDA na različne fakultete vpisanih 23.000 gluhih študentov (Marschark, in drugi, 2005). S porastom števila gluhih študentov na fakultetah se je povečala potreba po tolmačih.

Tolmač je tisti, ki naj bi zagotavljal izobraževanje gluhih študentov v jeziku, ki je za njih najprimernejši, in omogočal njihovo sodelovanje s profesorji in sošolci (Giles, 2000). Raziskovalci opažajo, da predstavlja tolmačenje v univerzitetnem okolju velik izziv tako za tolmača kot tudi za gluhega študenta. Napier (2004) v svoji študiji prouči vse dejavnike, ki vplivajo na proces tolmačenja. Eden izmed ključnih pogojev je univerzitetna izobrazba tolmačev, saj jim je tako akademski diskurz bližji. Tolmač je posrednik med dvema kulturama in jezikoma, zato mora oboje čim bolje poznati. Pri svojem delu na univerzi mora upoštevati neposredno okolje, udeležence predavanja, prepoznati mora bistvene točke profesorjevega sporočila in način njegovega predavanja. Upoštevati mora tudi norme akademskega okolja. Vsi ti dejavniki vplivajo na njegov način prevajanja. Tolmač naj bi bil prilagodljiv glede na kontekstualne in situacijske različnosti. Če tolmač nima univerzitetne izobrazbe, se postavlja vprašanje o strategijah, ki jih lahko uporabi, kadar deluje v njemu nepoznanem okolju. Besedila, ki se govorijo na univerzah, se zgledujejo po pomensko zelo zgoščenih, pisnih tekstih in predstavljajo za tolmača dodaten izziv, saj gluhemu študentu pisni jezik ni tako blizu, kot je slišičim študentom. Tolmač mora dešifrirati pomen teksta in se v trenutku odločiti, katere besed bo izpostavil in na kakšen način jih bo tolmačil (Napier, in drugi, 2004).

Nemogoče je, da bi tolmač obvladal vsa področja, na katerih tolmači. Zaradi raznolikosti predmetov na univerzah je pogosto primoran tolmačiti predmete nepoznane vsebine včasih povsem nepripravljen. V primeru, ko je njegov izobrazbeni nivo nižji od stopnje, za katero naj bi

tolmačil, naj dela ne bi sprejel. Tolmač naj bi sodeloval s profesorjem in tako dobil jasno sliko o vsebini, se seznanil s terminologijo in ciljem predavanja. Ker to največkrat časovno ni uresničljivo, je tolmačeva naloga, da si priskrbi zapiske predavanj (Giles, 2000). Čeprav je predpriprava pogoj za uspešno tolmačenje, je poleg tega zelo pomemben tudi odnos, ki ga tolmač vzpostavi s profesorjem, da mu le-ta v kočljivih situacijah lahko priskoči na pomoč, npr. ponovi že povedano.

Dodatne aktivnosti tolmača na univerzah so tolmačenje na vajah, seminarjih in pri drugih aktivnostih, ki se jih študent udeležuje v okviru svojega študija. Idealno bi bilo, če bi se tolmači na fakultetah menjali glede na svojo specializacijo (Napier in drugi, 2004).

Tolmač se mora zavedati svoje vloge v izobraževalnem okolju in dejstva, da so gluhi študentje v slabšem položaju od slišočih študentov. Vsi študentje, tudi slišočji, so lahko brez predznanja o določeni snovi. Tolmač se sooča z nalogo, kako poskrbeti za prevod, ki bo jezikovno in kulturno prilagojen gluhemu študentu, s tem da bo vključeval pomenske ekvivalente iz ZJ. Hkrati mora omogočiti gluhemu študentu dostop do specializirane terminologije, ki mu bo omogočila razumevanje predmeta in pomagala pri opravljanju izpitov (Napier in drugi, 2004).

Tolmač se odloča za način tolmačenja glede na poznavanje gluhega študenta, njegovega znanja jezika, tako znakovnega kot govornega, in tudi svojega in študentovega poznavanja predmeta tolmačenja. Napier (2004) izpostavi dva stila tolmačenja, simultano tolmačenje in

tolmačenje v jeziku gluhih. Simultano tolmačenje ali dobesedni prevod sledi izvorni jezikovni strukturi teksta, medtem ko je tolmačenje v jeziku gluhih proces, pri katerem se koncepti in pojmi tolmačijo iz enega jezika v drugega. Pri tem se vključuje kulturne norme in vrednote gluhe manjšine, znanje o teh vrednotah in tudi iskanje jezikovnih in kulturnih ekvivalentov. Nekateri avtorji menijo, da je na univerzah najprimernejše dobesedno tolmačenje, saj naj bi s tem gluhemu študentu omogočili dostop do akademskega govornega jezika. Tako naj bi pri vsebinah, ki imajo veliko strokovne terminologije, tolmač uporabljal dobesedni prevod s pomočjo artikulacije in prstne abecede. Avtorica te študije zagovarja tako tolmačenje po gluho kot tudi dobesedni prevod (Napier in drugi 2004).

Tolmači imajo povezovalno vlogo pri interakciji gluhih študentov z ostalimi udeleženci predavanja, tako profesorjem kot tudi slišječimi kolegi. Gluhi študentje so večkrat izločeni iz interakcije v predavalnici in pri tem doživljajo občutke osamljenosti in nerazumljenosti. Da bi se gluhi študentje čim bolj socialno integrirali in s tem lažje vključili v proces izobraževanja, mora tolmač tolmačiti, kar vpraša ali pove študent profesorju ali ostalim študentom in obratno. Na ta način tolmač povezuje vse udeležence in doseže, da se gluhi študent počuti enakovrednega (Giles, 2000). To predstavlja dodaten izziv za tolmača, saj se mora, npr. pri diskusijah, odločati, kaj bo tolmačil, kajti istočasno ne more vsega (Napier in drugi, 2004).

Učinkovitost tolmačenja na fakulteti

Zgoraj obravnavana študija izpostavi predvsem zahteve, katerim mora zadostiti tolmač, da bi uspešno opravljal svoje delo v univerzitetnem okolju. Študija, ki sledi, pa kaže na to, da samo tolmač še ne more zadostiti vsem potrebam, ki jih imajo gluhi študentje.

S pravico do tolmača in tolmačenja predavanj se je povečalo število gluhih študentov tako v ZDA kot tudi drugod v Zahodnem svetu. Še vedno je premalo raziskav o tem, kako so študentje pripravljene na tolmačenje na fakultetah in če jim samo tolmačenje predavanj nudi enako dostopnost do znanja, kot ga imajo njihovi slišiči vrstniki. Redke raziskave na to temo dokazujejo nasprotno (Marschark in drugi, 2005). Gluhi študentje se razlikujejo od slišičih študentov po tem, da so si med seboj zelo heterogeni. Ker ima velika večina gluhih študentov slišiče starše, imajo lahko nekateri pomanjkljivo znanje ZJ in tudi govornega jezika, kar pomeni slabšo pripravljenost na univerzitetno okolje v primerjavi s slišičimi vrstniki. Marschark (2005) omenja različne študije, ki so jih naredili, da bi ugotovili, koliko so gluhi študentje razumeli tolmača in kaj so se naučili. V teh študijah so upoštevali različne dejavnike, ki bi lahko vplivali na proces razumevanja gluhih študentov. Tako so bili vključeni podatki o stopnji znanja znakovnega kot tudi govornega jezika pri gluhih študentih, demografski podatki o tem, iz kakšnih družin prihajajo ti študentje (ali so otroci gluhih ali slišičih staršev, kdaj so oglušeli), njihove preference glede načina tolmačenja.

Primerjali so tudi njihovo razumevanje glede na to, ali je bila vsebina podana v ZJ ali v pisni obliki. Rezultati teh študij so proti pričakovanjem pokazali, da razumevanje gluhih ni toliko odvisno od zgoraj naštetih dejavnikov. Nekoliko boljše rezultate pri razumevanju so dosegli samo gluhi študentje, ki jim je bil ZJ materni jezik, ko jim je bilo predavanje tolmačeno po gluho. Ena izmed pomembnejših ugotovitev je bila, da na razumevanje tolmačenja vpliva tudi kompleksnost interakcije med gluhim študentom, tolmačem in samim okoljem. Vendar avtor ugotavlja, da so se dosedanje študije izogibale primerjanju gluhih študentov s slišječimi in so bolj poudarjale raziskovanje razlik med gluhih samimi. Zato je izvedel študijo, v kateri je poskušal združiti vse idealne pogoje (visokokvalificiran, izkušen tolmač, dobra navezava med gluhim študentom in tolmačem itd.). Želel je ugotoviti, ali bodo rezultati razumevanja gluhih študentov primerljivi s slišječimi in ali »idealno« tolmačenje omogoča gluhim študentom resnično enakovreden dostop do znanja. Rezultati so pokazali, da je bilo razumevanje gluhih očitno nižje od slišječih. Tudi če so bili prisotni izkušeni in visokokvalificirani tolmači, ki so se predhodno seznanili z gluhih študenti in njihovimi potrebami in se jim poskušali prilagoditi, gluhi niso dobili istega znanja kot slišječi. Rezultate poskuša pojasniti s slabo predhodno izobrazbo gluhih, saj je že sam osnovnošolski in srednješolski izobraževalni sistem slabo prilagojen njihovim potrebam in jim da premalo predznanja, da bi se lahko enakovredno vključili na visokošolsko raven. Drugi vzrok vidi v dejstvu, da kakršnokoli podajanje informacij preko posrednika ni primerljivo z direktnim stikom profesorja s študentom. Zavzema se za

nadaljnje raziskave, ki bi prispevale k boljšemu razumevanju pomena dodatnih podpornih dejavnosti, kot sta zapisnikarstvo in tutorstvo, ki bi študij razširile izven predavalnic. Velika verjetnost je, da na učenje vplivajo tudi psihološki dejavniki, in sicer občutek pripadnosti, motiviranosti in udobja, ki bi v bodoče lahko postali predmet raziskav (Marschark in drugi, 2005).

Marschark ugotavlja, da so prejšnje študije z zanemarjanjem primerjanja pridobljenega znanja med gluhi in slišječimi študenti posredno diskriminirale gluhe študente, ker so s tem prispevale so k neprepoznavanju njihovih realnih potreb. S svojo študijo je pripomogel k enakovrednejšemu obravnavanju gluhih študentov (Marschark in drugi, 2005).

Empirični del

Razvidno je, da se v tujini že raziskuje na temo tolmačenja na področju visokošolskega izobraževanja gluhih. Ker smo v Sloveniji šele pred kratkim začeli pravno uresničevati pravice gluhih do enakih možnosti tudi pri izobraževanju in je število gluhih študentov še vedno zelo nizko, takšnih raziskav pri nas še ni. Kljub temu da se po številu gluhih na univerzah ne moremo primerjati z ZDA, pa se srečujemo s primerljivimi težavami, ki jih z raziskavo želim osvetliti.

Opredelitev raziskovalnega problema

Področje raziskave je manjšina gluhih. Problem, ki ga želimo izpostaviti je dostopnost do visokošolske izobrazbe s pomočjo tolmača za SZJ. S sprejetjem ZUSZJ in z njim pravice do tolmača imajo gluhi študentje več možnosti, da uspešno zaključijo študij. Glede na to, da ima tolmač v izobraževalnem procesu gluhih veliko vlogo, želimo raziskati zahtevnost njegovega dela, njegovo profesionalno usposobljenost ter opredeliti težave, s katerimi se srečuje pri svojem delu. Zanima nas tudi, v kolikšni meri se po ZUSZJ zajamčena pravica uresničuje v praksi in s kakšnimi težavami se srečujejo gluhi študentje.

Raziskovalna vprašanja

Naslednja raziskovalna vprašanja naj bi osvetlila raziskovalni problem:

- Katera znanja in veščine potrebujejo tolmači SZJ za kvalitetno tolmačenje gluhim študentom?
- Kako je v Sloveniji urejeno izobraževanje tolmačev in ali jim omogoča pridobitev ustreznih kompetenc tudi za tolmačenje gluhim študentom na fakultetah?
- S kakšnimi težavami se srečujejo tolmači za SZJ na področju visokošolskega izobraževanja gluhih?

- V kolikšni meri ZUSZJ uresničuje pravico gluhih študentom do tolmača?
- S kakšnimi izkušnjami se srečujejo gluhi študentje na področju visokošolskega izobraževanja?

Cilji raziskave

Zanimajo nas dejavniki, ki vplivajo na delo tolmača na področju visokošolskega izobraževanja gluhih glede na njegovo splošno izobrazbo, potrebna specialna znanja, veščine in lastnosti in glede na specifičnost univerzitetnega okolja. Želimo tudi ugotoviti, kje in zakaj prihaja do največjih težav ter kakšne so možnosti za njihovo reševanje.

Poleg dejavnikov, ki vplivajo na samo delo tolmača, želimo raziskati tudi širše, zunanje dejavnike, ki vplivajo na proces izobraževanja gluhih študentov (slabo predznanje gluhih študentov, neplačevanje stroškov tolmačenja s strani univerz).

Metodologija: strategija, obseg in metoda raziskovanja

Zaradi maloštevilnosti gluhih, ki so vključeni v visokošolsko izobraževanje, izberemo kvalitativno raziskavo, ki nudi možnost

poglobljenega uvida v problematiko. saj nam lahko odpre nova problemska polja, osebni stik pa omogoči, da z zaznavo čustvenih stanj intervjuvancev dobimo dodatne vpoglede v raziskovano področje (Mesec, 1989).

Kot metodo raziskovanja uporabimo polstrukturirani odprti intervju, saj so gluhi specifična populacija, s katero najlažje navežeš stik z individualnim pristopom. Glede na problem, ki ga proučujemo, želimo z izborom intervjuvancev predstaviti različne zorne kote. Svoj pogled na problematiko predstavita dve tolmačici z izkušnjami tolmačenja na fakultetah, dva gluha študenta in direktorica ZZTSZJ, ki skrbi za certificiranje in nadaljnje izobraževanje tolmačev.

Vprašanja za intervjuje so pripravljena vnaprej glede na temo, ki nas zanima, s tem da jih puščamo še vedno dovolj odprta, da intervjuvancu dajo možnost, da se razgovori o aktualni problematiki, hkrati pa imamo tako tudi sami možnost, da postavimo podvprašanja glede na razvoj intervjuja (Mesec 1998; Tratnik 2002).

Intervjuja s tolmačicami naredimo v letu 2011, intervjuje z direktorico ZZTSZJ in gluhima študentoma pa v aprilu 2014.

Intervjuje s tolmačicama in direktorico ZZTSZJ posnamemo in naredimo transkript, pri intervjujih z gluhima študentoma snemanje zaradi njunega načina komunikacije ni možno, zato si njune odgovore na zastavljena vprašanja zapišemo.

Postopek kodiranja

Besedilo intervjujev prepíšemo, uredimo in po postopku odprtega kodiranja razčlenimo na sestavne dele, iz katerih dobimo enote kodiranja – pojme, ki jih povežemo z deli besedila. Besedilo, ki je povezano z ustreznim pojmom, ločimo od ostalega besedila s tem, da ga obarvamo z določeno barvo, in tako organiziramo podatke. Pojme združimo v višje abstraktne enote – kategorije, ki jih nato interpretiramo s pomočjo pripadajočih pojmov (Mesec, 1998).

Kot pomoč pri medsebojnem povezovanju kategorij in oblikovanju teorije uporabimo paradigmatski model, ki sta ga izdelala Glaser in Strauss. Glaser - Straussova shema kategorije razvrsti v domnevne odnose in tako oblikuje začasni teoretični okvir. Kategorije so povezane po naslednjem vrstnem redu: *vzročni pogoji* → *pojav* → *kontekst* → *intervenirajoči pogoji* → *strategije akcije ali interakcije* → *posledice* (Mesec, 1998).

Po Mesecu je *pojav* osnovna kategorija tega modela, vse druge kategorije se navezujejo na to osrednjo kategorijo. Ker je osrednja tema članka tolmač za SZJ na področju visokošolskega izobraževanja gluhih in težave, s katerimi se srečuje pri svojem delu, za *pojav* izberemo kategoriji Izkušnje tolmačev in Potrebno znanje, veščine in lastnosti tolmačev. *Vzročni pogoji* so dogodki ali pojavi, ki vodijo do osrednjega *pojave*. Sem spadata kategoriji Prednosti in slabosti sprejetega ZUSZJ in

Ustreznost izobrazbe. *Kontekst* predstavlja širše pogoje, v katerih se dogaja vzročno-posledični odnos in ga predstavljajo kategorije Predznanje študentov, Interakcija gluhih študentov s sošolci in profesorji ter Splošna organizacija dela tolmačev. *Intervenirajoči pogoji* spreminjajo začetne pogoje. Menimo, da izobraževanje tolmačev bistveno prispeva k izboljšanju visokošolskega izobraževalnega procesa gluhih, zato izberemo kot *intervenirajoči pogoj* kategorijo Izobraževanje tolmačev. *Strategije* so posledica osrednjega pojava, v našem primeru predstavlja to kategorija Reševanje težav, povezanih s specifičnim delom tolmača, *posledice* pa so namerni ali nenamerni rezultati teh *strategij*. Za *posledico* izberemo kategorijo Alternativne rešitve, ki sicer ne ustreza popolnoma temu paradigmatskemu modelu, saj ne opisuje nekih konkretnih posledic, pač pa nakazuje možnost nadaljnjega razvoja na tem področju (Mesec, 1989).

Interpretacija rezultatov

Spremembe po sprejetju ZUSZJ

S sprejetjem ZUSZJ se je gluhim osebam izboljšala kvaliteta življenja, saj jim je zajamčena pravica do tolmača olajšala dostop do informacij tako v javnem družbenem življenju kot tudi na privatnem področju. Zakon se tudi v praksi uresničuje, čeprav se zaradi nepoznavanja ZJ in problema

gluhote še vedno dogaja, da ponekod, kot npr. v zdravstvu, zavračajo tolmača.

Z zakonom se je začel uveljavljati tudi nov poklic tolmač/tolmačica SZJ ter sistemsko usposabljanje zanj. Pred tem je delo tolmačev potekalo v okviru društvenih dejavnosti in bilo prilagojeno takratnim razmeram. Danes je njegovo delo visoko kvalificirano, saj nastopa npr. na TV oddajah, seminarjih, konferencah, na visokošolskih ustanovah.

To, da lahko gluhi študent spremlja predavanja pretolmačena v SZJ, je pomemben korak k izboljšanju dostopa do izobraževanja za gluhe. Pred tem gluhi študentje niso imeli možnosti, da bi razumeli vsebino predavanj in vaj, počutili so se osamljene in odrinjene in zaradi vseh teh težav je redko komu uspelo končati študij. O tem pove gluhi študent v intervjuju naslednje: »Kot sem že povedal, je bil moj največji problem, da nisem razumel vsebine predavanj. Tudi s sošolci se nisem družil, saj oni niso razumeli mene, jaz pa njih ne. Počutil sem se osamljenega in odrinjenega.«

V Sloveniji usposablja in vodi postopek certificiranja tolmačev ZZTSZJ. S certifikatom pridobi tolmač osnovno znanje. Zaradi obilice novih pojmov, s katerimi se srečuje pri svojem delu, prihaja do zahteve po nadgradnji znanja.

Gluhi študentje imajo na račun tolmačevega dela veliko pohval, po njihovem mnenju so tolmači odlični in večinoma dobro pripravljeni,

vendar hkrati poudarjajo, da je njihova dolžnost redno permanentno izobraževanje, samoizobraževanje in učenje novih kretenj.

Posebnosti tolmačenja v visokošolskem okolju

Ker se del pravice iz zakona nanaša tudi na dostopnost do tolmača na univerzah, so se začela pojavljati številna nova vprašanja, ki so specifična prav za to področje.

Po izkušnjah tolmačev kot tudi gluhih študentov je tolmačenje na fakultetah za tolmača zelo zahtevno in naporno. Srečuje se s specifičnimi vsebinami, ki so zanj večinoma nove. Pogosto mu manjkajo kretnje za strokovne izraze, saj SZJ ne sledi slovenščini. Zgodi se, da gluhi študent ne pozna področja predavanja, kar dodatno oteži delo tolmača, saj mora celotno vsebino parafrazirati, in če sam te vsebine ne pozna, je njegovo delo še težje. V primeru, da ima študent predznanje o vsebini in razume strokovne izraze, lahko tolmač prevaja dobesedno. Za uspešno tolmačenje ZJ je zelo pomembno, da tolmač dobro pozna gluho osebo, njeno znanje slovenščine in ZJ ter tudi predznanje s področja, ki se tolmači, kajti le tako se lahko prilagodi potrebam gluhega. V primerjavi s prevajalcem tujega jezika se mora tolmač SZJ nenehno ukvarjati s tem, koliko gluha oseba dejansko razume vsebino povedanega, kar prispeva k njegovi dodatni obremenjenosti. K utrujenosti prispeva tudi celodnevno tolmačenje različnih vsebin. Iz intervjuja lahko razberemo tudi, da gluhi

študent opazi njegovo preobremenjenost in mu skuša olajšati delo s tem, da mu ne postavlja dodatnih vprašanj.

Da bi tolmač dobro opravljal svoje delo na tako zahtevnem področju kot je visokošolsko izobraževanje gluhih, mora pridobivati in razvijati določena znanja, veščine in lastnosti.

Za poklic tolmač/tolmačica SZJ se navadno odločajo ljudje, ki imajo visoko afiniteto do drugačnosti, razvito empatijo ter zanimanje za ZJ. Ker je delo tolmača SZJ za razliko od drugih prevajalcev vezano na primerno interakcijo z gluho osebo, se od njega pričakuje velika stopnja zrelosti in odgovornosti. Glede na to, da je gluha skupnost zelo majhna in da tolmač pri svojem delu posega tudi na intimna področja gluhe osebe, naj tega zaupanja ne bi izkoristil. Ker predstavlja tolmač gluho manjšino in jo povezuje s slišočim svetom, je zelo pomembno, na kakšen način bo to svojo vlogo odigral.

Na fakulteti tako predstavlja vez med gluhim študentom in profesorji kot tudi slišočimi sošolci. Včasih mora prekiniti profesorja, če vidi, da gluhi študent ni razumel vsebine predavanj. Ker je gluhi študent v veliki meri vezan na tolmačevo pomoč, je zelo pomembno tudi tolmačevo razpoloženje. Dobro razpoložen tolmač povedano snov bolj zanimivo pretolmači in s tem dodatno motivira študenta pri študiju. Gluhi študentje cenijo pri tolmaču, da le-ta profesionalno opravi svoje delo, obenem pa da se zna sprostiti in prijateljsko poklepetati. Vsa moralna in

etična načela, ki naj bi jih tolmač spoštoval pri svojem delu, so zapisana v *Kodeksu poklicne etike za tolmače*.

Poleg zgoraj omenjenih psihičnih lastnosti mora tolmač razviti tudi znanja in veščine povezane s tehnikami tolmačenja, ki so najprimernejše za visokošolsko okolje. Pri svojem delu na fakulteti uporablja dva načina tolmačenja: dobesedno tolmačenje, pri katerem vsebino predavanj dobesedno pretolmači in si pri tem pomaga s prstno abecedo ter tolmačenje prilagojeno ZJ, pri katerem vsebino predavanj parafrazira in ob tem uporablja pantomimo. Pri drugem načinu mora biti inovativen pri iskanju sopomenk in izumljanju novih kretenj, včasih tudi v dogovoru z gluhim študentom. Pomanjkanje kretenj predstavlja pri tem veliko težavo. Iz intervjuja z gluho študentko je razvidno, da je njej bližje tolmačenje prilagojeno ZJ: »Če je tolmač razumel vsebino predavanja, je lahko tolmačil po svoje, oz. parafraziral. Če pa vsebine povedanega ni razumel, potem je tolmačil dobesedno. Vsekakor je meni bolj všeč prevod, ki ga tolmač pove po svoje, to pa zaradi tega, ker je tak prevod bolj prilagojen znakovnemu jeziku.«

Kontekstualni dejavniki

Tolmač se na univerzi srečuje s specifičnim okoljem, kjer so zelo pomembni odnosi, ki se vzpostavljajo med gluхими študenti, profesorji in ostalimi študenti. Kot je razvidno iz intervjujev, je interakcija gluhih

študentov tako s profesorji kot tudi s sošolci zelo odvisna od prisotnosti tolmača. Odnos profesorjev in slišočih sošolcev do gluhega študenta je korekten, pripravljeni so mu pomagati z zapiski, dopisovanjem po elektronski pošti, z obveščanjem o spremembah urnika. Vendar gluhi študent brez tolmača ne razume vsebine predavanj, iz zapiskov sošolcev se ne znajde, tudi študij literature mu ne zadostuje. Počuti se odrinjenega in osamljenega, tudi sam se izolira od drugih, ker jih ne želi nadlegovati. Kot to ilustrira odgovor gluhe študentke na vprašanje, kako bi shajala brez tolmača:

Podrl bi se svet! Brez tolmača gluhi študent ne more spremljati predavanja. Na predavanju bi lahko samo gledal v zrak, ali pa vsebino povedanega prepisoval od sošolca, seveda če bi si le-ta delal zapiske. Če bi bil študent dovolj pogumen, bi šel lahko do profesorja in prosil za zapiske. Enkrat sem bila na predavanju brez tolmača, doma sem se učila tako, da sem si celo knjigo prepisovala, vendar sem na izpitu padla. Profesor je med predavanji razlagal svoje izkušnje, ki pa jih jaz nisem slišala. Poleg tega pa je za nas gluhe zelo pomembno, da sledimo vsebini povedanega v svojem jeziku – znakovnem jeziku.

S prisotnostjo tolmača gluhi študent ne pridobi samo razumevanja iz vsebine predavaj, temveč tudi potrebno samozavest za aktivnejšo interakcijo s svojim okoljem.

Čeprav so odnosi na osebnem nivoju korektni, je zaskrbljujoče diskriminatorno ravnanje univerz, ki se še vedno izogibajo plačevanju stroškov tolmačenja. Kljub sprejetju ZUSZJ prihaja do nejasnosti v interpretiranju zakonskih določil povezanih s plačevanjem stroškov tolmačenja na fakultetah, saj univerze trdijo, da obiskovanje predavanj ne sodi k javnim postopkom, pri katerih je gluhemu zajamčena pravica do tolmača. Temu ozkemu razumevanju zakona oporeka tako ZZTSZJ kot tudi pripravljavec zakona MDDSZ in Vlada RS, vendar pa se je sodišče v primeru tožbe s strani gluhega študenta postavilo na stran univerz. Tako ostaja pravica gluhih študentov le črka na papirju. V primeru intervjuvanke, gluhe študentke, je fakulteta od nje kot pogoj za vpis zahtevala, da sama pokrije stroške tolmača. Kot pravi v intervjuju:

Na predavanjih je bil prisoten tolmač, vendar moram že kar takoj poudariti, da sem tolmača na predavanjih plačevala z vavčerji. Kajti na fakulteto so me sprejeli samo pod pogojem, če sama poskrbim za plačilo tolmača. To sem doživela kot diskriminacijo. Šla sem osebno do dekana in se pritožila nad tem pogojem, povedala sem mu, da se počutim diskriminirano, vendar nisem s tem nič dosegla. Ker je bilo 100 vavčerjev na leto, kolikor mi jih je dodelilo MDDSZ premalo, sem predavanja, pri katerih ni bila nujna udeležba, izpustila.

Stroške tolmača pokrivajo gluhi študentje z vavčerji, ki jih dobijo od MDDSZ za pokrivanje potreb tolmačenja izven rednega izobraževanja. Tolmač na podlagi prejetih vavčerjev izstavi račun MDDSZ, ki mu plača

stroške tolmačenja. Vendar pa ti vavčerji zadostujejo le za tretjino vseh predavanj. Čeprav je bilo že veliko dogovarjanja med ZDGNS, ZZTSZJ, ministrstvi in univerzami, do rešitve tega problema še ni prišlo. Univerze s svojim ravnanjem diskriminirajo gluhe študente, saj jim kratijo njihovo temeljno pravico do dostopa do informacij v njim prilagojeni obliki. V nekaterih primerih jim pomagajo z dodatnimi urami in gradivi.

Gluhe osebe se razlikujejo med seboj tako po nivoju znanja ZJ kot tudi slovenskega jezika. Večina gluhih ima težave s slovenščino. Problem predstavlja tudi splošna izobraženost gluhih, saj šolski sistem ni primerno prilagojen njihovim potrebam. Že srednješolsko izobraževanje ne omogoča gluhemu dijaku spremljanja snovi na njemu razumljiv način, zato prihajajo gluhi na univerzo s slabšim predznanjem v primerjavi z njihovimi slišječimi vrstniki. Intervjuvanec mi je posredoval svojo izkušnjo iz srednje šole, kjer njegov učitelj ni imel znanja ZJ, zato ni razumel vsebine predavanj. Poleg tega so po njegovem mnenju učitelji v srednji šoli preveč popustljivi do gluhih pri preverjanju znanja.

Tolmači so ne nazadnje omejeni z organizacijo svojega dela, saj opravljajo to dejavnost poleg službe ali kot samozaposleni. Tako eni kot drugi so preobremenjeni, saj potrebujejo gluhi tolmača ob različnih urah, včasih tudi ponoči. Gluhi študent sam stopi v stik s tolmačem preko sms-ov. Tolmač se odzove glede na razpoložljiv čas in gluhemu študentu pomaga pri iskanju drugega tolmača, če sam nima časa. Če tolmač sprejme tolmačenje, si za nadaljnja predavanja rezervira proste termine. V praksi se dogaja, da ima študent različne tolmače.

Izobraževanje tolmačev

Da bi tolmači svoje delo opravljali kvalitetno, jih je potrebno primerno izobraziti tako na osnovni ravni usposabljanja kot tudi s permanentnim izobraževanjem. S certifikatom pridobi tolmač osnovno znanje. Do nedavnega je v Sloveniji usposabljanje kandidatov za tolmače trajalo devet mesecev. Da bi sledili razvoju v Veliki Britaniji in ZDA, kjer se študij za tolmača izvaja kot diplomski ali podiplomski program, se je po novem program usposabljanja razširil na dve leti. Čeprav je v omenjenih državah pogoj za pridobitev certifikata iz ZJ visokošolska izobrazba, je v Sloveniji še vedno dovolj srednja šola. Večina tolmačev, ki so tolmačili pred sprejetjem ZUSZJ, je imela srednješolsko izobrazbo in so bili večinoma otroci gluhih staršev. Zato je organizator izobraževanja, ZZTSZJ, ki je želel obdržati takratno bazo tolmačev, ostal pri zahtevani srednješolski izobrazbi. Vendar pa ima večina današnjih tolmačev že visokošolsko izobrazbo.

Da bi dvignili kakovost izobraževanja v programu usposabljanja, sodelujejo kot izvajalci gluhe osebe, tolmači z dolgoletnimi izkušnjami kot tudi jezikoslovci. Program naj bi usposobil bodoče tolmače tako v veščinah tolmačenja kot tudi v poznavanju razlik med jezikom slišičih in ZJ.

Z namenom, da bi v program usposabljanja pritegnili čim več kandidatov (npr. otroke gluhih staršev, ki že imajo osnovno znanje iz ZJ) in tako

pokrili potrebe po tolmačih po celotni državi, so začetno zahtevo po opravljenem tristopenjskem tečaju iz ZJ spremenili v zaželeno znanje ZJ.

Certificiranje tolmačev je v Sloveniji organizirano na podlagi *Zakona o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah*, ki ne predvideva kot obvezo izvajanje javnega izobraževalnega programa. Ker je gluhih oseb v Sloveniji trenutno 919, se zdi sedANJI način usposabljanja tolmačev za naše razmere primeren.

Zaradi obilice novih pojmov, s katerimi se srečuje pri svojem delu, prihaja do zahteve po nadgradnji znanja se tudi ZZTSZJ zaveda pomembnosti permanentnega izobraževanja certificiranih tolmačev. Ker je pri nas tolmač relativno nov poklic, pri katerem se odpirajo številna nova področja, ki prinašajo nove, nepoznane termine, je permanentno izobraževanje nujno potrebno. Zato ZZTSZJ nudi nadaljnje izobraževanje v obliki raznih delavnic, poleg samega izobraževanja pa je to tudi priložnost, da se tolmači seznanijo z dobrimi in slabimi praksami svojih kolegov.

S strani nekaterih tolmačev se pojavlja potreba po dodatnem izobraževanju v tehnikah tolmačenja, da bi se lažje znašli na področjih, ki jim niso blizu. Iz intervjujev je razvidno, da je večina tolmačev do svojega znanja premalo kritična in se izogiba permanentnemu izobraževanju. Postavlja se vprašanje, kako jih pripraviti do večje angažiranosti. Do sedaj je bila udeležba na izobraževanju prepuščena prosti izbiri posameznika, razmišlja pa se, da bi neudeležbo sankcionirali na podlagi

določil *Kataloga standardov, znanj in spretnosti* in *Pravilnika o disciplinski odgovornosti tolmačev*.

Reševanje težav povezanih s specifičnim delom tolmača

Pri tolmačenju na univerzah prihaja do specifičnih problemov in intervjuvanci predlagajo tudi nekatere rešitve zanje. Potrebno bi bilo sestaviti seznam splošnih strokovnih izrazov z različnih področjih in jim v dogovoru z gluhihimi študenti določiti kretnje. Pomembna je tolmačeva predpriprava na predavanje; ko tolmač sprejme tolmačenje, se mora pozanimati o vsebini predavanj na internetu, pri profesorju ali gluhem študentu. Pred predavanjem se z gluhim študentom pogovori o kretnjah, ki jih bo uporabljal za specifične izraze, in pozanima, koliko mu je snov poznana.

Med predavanjem lahko ustavi profesorja in ga prosi, da ponovno razloži snov, če vidi, da študent ne razume. Prav tako lahko po končanem predavanju prosi profesorja za dodatno razlago, če se mu zdi potrebna.

Alternativni pristopi

Na podlagi dosedanjih izkušenj so intervjuvanci izoblikovali tudi nekatere predloge za alternativne pristope, ki bi pripomogli k reševanju danih problemov. Tako se kaže potreba po spodbujanju gluhih študentov k dejavnejši vlogi pri študiju. Gluhi študentje so razpršeni po različnih fakultetah, zato se je nemogoče dogovoriti za neke standardne kretnje. Tolmači in gluhi študentje bi se morali usesti skupaj in poiskati rešitve. S strani gluhih študentov je bila izražena tudi želja po tem, da bi tolmači v njihovi družbi med seboj komunicirali v ZJ.

Ena od predlaganih rešitev je, da bi predavanja tolmačila dva tolmača, ki bi se menjavala v vlogah tolmača in zapisnikarja. S tem bi po eni strani razbremenili preobremenjenega tolmača in zadostili nujni potrebi po zapisnikarju. Zaželeno bi bilo tudi, da bi en tolmač spremljal gluhega študenta čez cel izobraževalni proces in/ali da bi se tolmači specializirali za različna področja tolmačenja. Študentje nujno potrebujejo tudi dodatne ure mentorstva, v kolikor jim že niso na voljo. Za uspešen študij je zelo pomembna tudi podpora družine.

Razprava

Temeljni vtis, ki izhaja iz izsledkov intervjujev, je, da tolmači svoje delo na področju visokošolskega izobraževanja gluhih dobro opravljajo. Tolmač za SZJ je v Sloveniji relativno nov poklic, ki se tudi na področju visokošolskega izobraževanja gluhih šele začneja uveljavljati. To področje pri nas še ni raziskano in zaradi majhnega števila gluhih študentov lahko pridemo le do subjektivne ocene o njegovi vlogi, ki je ne moremo primerjati s tujimi raziskavami. Trdimo pa lahko, da je tolmač v procesu visokošolskega izobraževanja gluhih nujen pri vseh tistih, ki so uporabniki ZJ. Na to kažeta oba intervjuja z gluhima študentoma. Čeprav zaradi danih razmer tega področja ne moremo primerno raziskovati in primerjati s tujimi izsledki, se iz intervjujev kažejo določene vzporednice in podobni problemi, s katerimi se srečujemo na področju visokošolskega izobraževanja gluhih tako pri nas kot tudi v tujini.

Eden izmed njih je izobraževanje tolmačev, tako osnovno kot tudi permanentno. Zaradi zahtevnosti tolmačenja v univerzitetnem okolju, ki predvideva poznavanje univerzitetnega diskurza, se postavlja vprašanje o ustreznosti srednješolske izobrazbe, ki je pri nas pogoj za pridobitev poklica tolmač/tolmačica SZJ. Iz študije, ki je predstavljena v teoretičnem delu, je razvidno, da je prenizka splošna izobrazba velika ovira pri uspešnem tolmačenju. Zaradi takšnih spoznanj so v tujini (ZDA in Velika Britanija) dvignili izobrazbene zahteve na univerzitetno stopnjo. Izobraževanje tolmačev je tam organizirano kot podiplomski študij,

ponekod tudi kot diplomski. V Sloveniji je certificiranje tolmačev organizirano na podlagi *Zakona o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah*, ki ne predvideva izvedbe javnega izobraževalnega programa. Ker tolmač SZJ za uspešno delo potrebuje visokokvalificirana znanja in veščine, bi bilo smotno razmišljati o uvedbi izobraževalnih programov za tolmače v okviru visokošolskega izobraževanja. S tem bi se uredila izobrazbena stopnja, ki sedaj ne kaže jasne slike o zahtevnosti tolmačevega dela (po *Katalogu strokovnih znanj in spretnosti* je tolmačevo delo označeno kot zelo zahtevno, raven VI) in njegov statusni položaj v družbi.

V tujini zahtevajo, da tolmači nadgrajujejo svoje znanje s permanentnim izobraževanjem, ki je pri njih pogoj za podaljševanje veljavnosti certifikata. Pri nas nadaljnje izobraževanje ni tako strogo regulirano in je bilo do sedaj prepuščeno svobodni presoji posameznikov, saj že sam pravni okvir ne omogoča odvzema certifikata (*Zakon o poklicnih kvalifikacijah*). Vendar je potreba po njem izpostavljena tako s strani tolmačic kot tudi s strani direktorice ZZTSZJ in gluhe študentke, kar bi posredno lahko nakazovalo na deficite pri znanju in veščinah, ki so potrebna za uspešno tolmačenje na visokošolskem področju. Še posebej gre za tehnike tolmačenja, saj je pri tolmačenju na univerzah, kot kažejo tudi rezultati študij iz tujine, pomembno prepletanje in preklapljanje med dvema različnima stiloma tolmačenja (dobesedno tolmačenje in tolmačenje prilagojeno SZJ). Študentje, ki dobro razumejo ZJ, po navadi so to osebe, ki jim je materni jezik ZJ (v našem primeru gluha študentka), imajo raje tolmačenje po gluho in kakor kažejo rezultati po Marscharku (2005), tudi bolje razumejo pretolmačeno snov. Po drugi strani pa je iz

raziskave Napierove (2004) razvidna dilema, če ni za gluhega študenta primerneje, da se ga spodbuja k učenju strokovne terminologije v jeziku slišičih, kar mu lahko pomaga pri lažjem učenju in opravljanju izpitov. Kot je razvidno iz intervjujev, predstavlja pomanjkanje kretenj za strokovne izraze pri nas velik problem, ki bi se ga lahko rešilo z seznamom strokovnih kretenj (predlog direktorice ZZTSZJ) in skupnim sodelovanjem tolmačev in gluhih študentov, npr. v skupini za razvoj SZJ (predloga gluhe študentke in tolmačice).

Izkušnje in raziskave iz tujine kot tudi naše kažejo na nujnost specifičnih prilagoditev tolmačevega dela v univerzitetnem okolju. Tako poudarjajo predpripravo tolmačev na predavanja, s tem da se seznanijo tako z vsebino (pri profesorju in gluhem študentu ali na internetu) kot tudi s študentovim predznanjem ZJ, govornega jezika in predznanjem s področja predavanja. Podobno kot v tujini intervjuvanci poudarjajo pomembnost interakcije med tolmačem in gluhim študentom, saj predstavlja za razliko od ostalih prevajalcev tolmač ZJ vez med gluhim študentom in slišičim okoljem. V tem smislu je tolmačevo delo kompleksnejše od prevajalčevega, saj zajema empatično prilagodljivost potrebam gluhega študenta. Obenem pa tolmač s svojo naravnostjo vpliva na počutje in razumevanje snovi pri gluhem študentu. Tudi Marschark (2005) ob zaključku svoje študije nakazuje možnosti nadaljnjih raziskav o vplivu čustvenih stanj kot so motiviranost, udobje, sprejetost.

Marschark (2005) primerja gluhe študente neposredno s slišječimi ter jih tako postavlja na enakovredno izhodišče. Prejšnje raziskave gluhe študente ločijo od ostalih ter na ta način prezrejo njihove dejanske potrebe. Marschak (2005) ugotavlja, da dosegajo gluhi nižje rezultate tudi ob izkušenem in prilagodljivem tolmaču. Vzroke išče v predznanju s predhodnega šolanja in njihovi slabši pripravljenosti na univerzitetni študij kot tudi v posredništvu tolmačenja, ki ne more v celoti nadomestiti direktnega stika študenta s profesorjem. Pričujoča kvalitativna raziskava je pokazala, da je eden izmed pomembnih kontekstualnih dejavnikov prav slabše predznanje gluhih študentov, saj tako osnovnošolski kot srednješolski izobraževalni proces ni prilagojen potrebam gluhih. Prav tako se iz intervjujev kaže potreba po zapisnikarju in celo predlog po dveh tolmačih, ki bi izmenično tolmačila in delala zapiske.

Pomemben kontekstualni dejavnik je vsekakor tudi odnos univerz kot ustanov do gluhih študentov in uresničevanja njihovih pravic, ki naj bi jim bile zagotovljene z ZUSZJ. Nedorečenosti glede tolmačeve izobrazbe njegov poklic marginalizirajo, nejasne interpretacije ZUSZJ s strani univerz in sodstva pa gluhe študente diskriminirajo, kar je razvidno iz intervjuja gluhe študentke, ki se je morala obvezati, da bo sama poskrbela za kritje stroškov tolmača, da jo je fakulteta sploh sprejela na študij.

Zaključimo lahko, da smo pri reševanju problematike gluhih in njihovega izobraževanja šele na začetku poti. Pred nami je še mnogo odprtih vprašanj in problemov, ki jih bomo morali v prihodnosti rešiti, če bomo

hoteli, da ne bodo pravice gluhih ostale samo črka na papirju. S sprejetjem ZUSZJ in prihodom tolmača na univerzo, četudi je ta problematičen zaradi novosti samega poklica, se je gluhim odprla pot k možnosti boljše izobrazbe in s tem kvalitetnejšega in polnejšega življenja.

Literatura in viri

Bauman, Jasmina in drugi (2009). Stanje slovenskega znakovnega jezika. Ekspertiza. Ljubljana: Zavod Združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik.

Bauman, Jasmina (2010). Prikrita diskriminacija gluhih študentov in študentk na univerzah v Sloveniji. Ko govorijo roke, Januar 2010.

Dostopno prek:

http://www.tolmaci.si/_doc/ko_govorijo_roke_jan2010.pdf (7.6.2014).

British sign language (Interpreting, Translating and Applied Language Studies). Dostopno prek:

<http://www.undergraduate.hw.ac.uk/programmes/Q196/> (3.7.2014)

Bučko, Ivana (2013). Jeste li nekada pokušali da se obratite gluvoj osobi? Čujemo vas. 20.6. 2013. Dostopno prek:

<http://www.cujemovas.rs/sr/vesti/313/jeste-li-nekada-pokusali-da-se-obratite-gluvoj-osobi.html> (2.3.2014).

Centar za rehabilitacijo gluhih (1969). Priručnik za prevodioca gluvim licima. Beograd: Saveza gluhih Jugoslavije.

Giles, Kathy (2000). Interpreter for Students Who Are Deaf or Hard of Hearing. Dostopno prek:

<http://www.personnelcenter.org/pdf/interpreter.pdf> (22.7.2014).

Holec, Darja (2009) Ključna dejstva o ustanovitvi ZZTSZJ in sprejetju Zakona o uporabi SZJ. Ko govorijo roke. Junij 2009. Dostopno prek :
http://www.tolmaci.si/_doc/ko_govorijo_roke_jun2009.pdf (3.7.2014).

Hribar, Zlatica (1973) Gluhi in naglušni otroci. Obzornik zdravstvene nege 7(2). Dostopno prek:

(http://www.obzornikzdravstvenenege.si/Celoten_clanek.aspx?ID=ae641866-45bc-4507-a14c-5cefb2251397 (7.6.2014).

Košir, Stane (1999). Sluh naglušnost in gluhost. Ljubljana: Zveza gluhih in naglušnih Slovenije.

Jakopič, Bogo in Redžepovič, Aljoša (2006). 75 let organiziranega delovanja odraslih gluhih in naglušnih na slovenskem. Ljubljana: Zveza društev gluhih in naglušnih Slovenije.

Mesec, Blaž (1989). Uvod v kvalitativno raziskovanje v socialnem delu. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.

Marschark, Marc, Sapere, Patricia, Convertino, Carol, Seewagen, Rosemarie (2005). Access to Postsecondary Education through Sign Language Interpreting. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 10(1), str: 38-50. Dostopno prek:
<http://jdsde.oxfordjournals.org/content/10/1/38.full.pdf+html>
(24.7.2014).

Napier, Jermina, Barker, Roz (2004). Preferences, and Expectations for Interpreting by Deaf Students. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 9(2) str: 228-238. Dostopno prek:
<http://jdsde.oxfordjournals.org/content/9/2/228.full.pdf+html>
(20.7.2014).

Pribanić, Ljubica (2009). Prevoditelj – most izmedžu čujećeg i gluhog svijeta. Dostopno prek:
https://www.google.si/?gws_rd=ssl#q=Prevoditelj+%E2%80%93+most+i+zmed%C5%BEu+%C4%8Duje%C4%87eg++i+gluhog+svijeta (2.4.2014).

Registry of interpreters for the deaf (RID). The integrity of RID Certification requires a commitment to life-long learning. Dostopno prek:
http://www.rid.org/education/continuing_education/index.cfm/AID/98
(1.7.2014).

Redžepović, Aljoša (1995). Odrasli gluhi in naglušni v Sloveniji. Ljubljana: Dan.

Terezay, Sanja (2009). Predpostavke profesionalizacije prevoditelja znakovnega jezika za gluhe in gluhosljiepe osebe. Zagreb: magistrska naloga. Dostopno prek: <http://www.dodir.hr/images/content/file/> (26.6.2014).

The national registers of communication professionals working with deaf and deafblind people (NRCPD). Revalidation. Dostopno prek: <http://www.nrcpd.org.uk/revalidation.php> (11.7.2014).

Tratnik, Monika (2002). Osnove raziskovanja v managementu. Koper: Visoka šola za management v Kopru.

Zakon o nacionalnih poklicnih kvalifikacijah (ZNPk). Uradni list Republike Slovenije 1/07-uradno prečiščeno besedilo in 85/09. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO1626> (6.7.2014).

Zakon o uporabi slovenskega znakovnega jezika (ZUSZJ). Uradni list Republike Slovenije, št. 96/02.

Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. Kodeks poklicne etike za tolmače. Dostopno prek : <http://www.tolmaci.si/?id=3&c=22> (4.7.2014).

Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. Interna statistika. (2014)

Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. O Združenju. Dostopno prek: <http://www.tolmaci.si/?id=3&c=21> (6.7.2014).

Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. Program usposabljanja za tolmače. Dostopno prek: <http://tolmaci.si/?id=2&c=13> (6.7.2014).

Zavod združenje tolmačev za slovenski znakovni jezik. Poklicna kvalifikacija tolmač. Dostopno prek: <http://www.tolmaci.si/?id=2&c=12> (6.7.2014).

Združenje tolmačev za slovenski znakovni JZIK. Klicni center za osebe z okvaro sluha. Dostopno prek: <http://www.zveza-gns.si/o-zvezi/zdruzenje-tolmacev-za-szj/> (12.7.2014).

Zveza društev gluhih in naglušnih slovenije (2014). O gluhoti. Dostopno prek: <http://www.zveza-gns.si/o-zvezi/o-gluhoti/> (2.6.2014).